

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	80
Land:	Kosovo
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Kosovo 2011
Udgivet:	1. juni 2012
Optaget på baggrundsmaterialet:	14. september 2012

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Kosovo 2011

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Republiken Kosovo utropade sin självständighet 2008, men har ännu inte blivit medlem i FN eller Europarådet. Landet förpliktar sig ensidigt att respektera internationella konventioner.

Den konstitution liksom de lagar som antagits efter självständighetsförklaringen anses stå i överensstämmelse med internationella normer. Tillämpningen har dock ännu inte nått motsvarande nivå. Svag administrativ kapacitet inom staten på alla nivåer, brist på kompetens och resurser, svag samordning inom och mellan myndigheter, samt synsätt och attityder bland befolkningen som inte utvecklats i samma takt med regelverken, är några skäl till detta.

Rättsystemet är underdimensionerat och lider svårt av resurs- och kompetensbrist. Korruption och brist på integritet är allomvittnade problem. Strafffrihet är vanligt förekommande som en följd av rättssystemets oförmåga att hantera alla rapporterade brott och bidrar till en djupgående misstro mot staten och dess institutioner. Delar av den serbiska befolkningen, särskilt i norra Kosovo, erkänner inte Kosovos rättsutövning.

De demokratiska institutionerna fungerar och ett flerpartisystem upprätthålls. Det civila samhället är väl etablerat, men saknar kapacitet och resurser att agera självständigt och ställa den offentliga makten till svars på ett verkningsfullt sätt. Yttrande-, tryck, mötes- och föreningsfrihet föreskrivs i konstitutionen, men journalister utsätts för hot, trakasserier och åtal för förtal. Den negativa trenden i mediefriheten har fått ökad uppmärksamhet.

Samhällets sönderfall i och med konflikten 1998-1999, internationell oenighet om Kosovos status, etniska motsättningar, brist på ekonomisk utveckling, avflyttning och svaga sociala stödsystem bidrar till de omfattande bristerna i respekten för de mänskliga rättigheterna i Kosovo, särskilt när det gäller den

serbiska befolkningens återintegrering i samhället. Flyktingar och internflyktingar återvänder i ökande antal. Stödsystemen för återvändande har förbättrats men kapacitetsproblem finns.

Bristen på offentliga resurser inom den sociala sektorn är påfallande. Beroendet av internationellt bistånd är stort. Arbetslösheten är hög, fattigdomen fördjupas. Tillgången till hälso- och sjukvård är begränsad. Statliga bidrag och annat stöd till socialt utsatta individer är otillräckligt. Många hushåll är beroende av överföringar (remitteringar) från anhöriga i utlandet.

Kvinnor och flickor åtnjuter enligt lag lika rättigheter som män. Traditionellt har de dock en lägre social status, vilket påverkar hur deras rättigheter i realiteten beaktas, t ex inom rättssystemet och i tillgången till utbildning, sjuk- och hälsovård och på arbetsmarknaden. Homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt) tillerkänns lika rättigheter i konstitutionen och viss lagstiftning, men på grund av traditionella attityder i samhället tvingas hbt-personer ofta hålla sin sexuella läggning eller könsidentitet hemlig, för att inte utsättas för diskriminering, negativa reaktioner, hot eller våld.

Säkerhetssituationen för minoriteterna förbättras, men de sociala och ekonomiska problemen för dessa grupper kvarstår. Arbetslösheten är genomgående högre än genomsnittet. Romer, ashkali och egyptier (nedan RAE) är särskilt marginaliserade. Återvändande flyktingar upplever också stora problem i återintegreringen.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Kosovo är inte medlem av Förenta Nationerna eller Europarådet och har därför inte bjudits in att ratificera dessa och andra konventioner. Däremot förbinder sig Kosovo i sin konstitution (art. 22), som trädde ikraft i juni 2008, att unilateralt garantera att följande konventioner är direkt tillämpliga i republiken Kosovo och att de äger företräde över nationell lagstiftning och andra regelverk:

- FN: s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (UDHR)
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna med tilläggsprotokoll (Europakonventionen)
- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR)
- Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter
- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD)
- Konventionen om avskaffande av alla former av diskriminering mot kvinnor (CEDAW)
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC)
- Konventionen mot tortyr (CAT)

Kosovo lever dock i många fall inte upp till dessa åtaganden. Då man inte formellt är part till konventionerna för Kosovo ingen dialog med eller

rapporterar till de respektive konventionskommittéerna, varken inom FN eller Europarådet.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det förekommer inga rapporterade fall av misstänkt politiskt motiverade mord eller avrättningar. På grund av rättssystemets ineffektivitet finns det däremot många fall av misstänkta mord som inte lett till åtal och domslut (se nedan i avsnitt sju om straffrihet).

Det finns inga kända fall av påtvingade försvinnanden. Cirka 1 800 olösta fall av saknade personer återstår att klara upp efter konfliktperioden 1998-99. En ny lag om saknade personer antogs i augusti 2011.

Kosovos lagstiftning förbjuder uttryckligen tortyr, inhuman och förnedrande behandling eller bestraffning. Kosovo Rehabilitation Centre for Torture Victims (KRCT) rapporterar om att situationen på anstalter och häkten stadigt förbättras. Trots att det uppdagas fall av missförhållanden i kriminalvården har antalet klagomål minskat sedan 2009. KRTC påpekar dock att det fortfarande finns många brister, speciellt vad gäller avsaknad av fullständiga medicinska rapporter och annan dokumentation.

Kosovos kriminalvårdsmyndigheter (Kosovo Correctional Services) omfattar fem häkten och två anstalter, varav en är högriskanstalt. Standarden är, enligt KRCT och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), endast delvis i nivå med internationell standard. Överbeläggning, otillräcklig ventilation, värme och vattentillgång är förekommande problem. Därtill finns även ojämn och illa organiserad tillgång till hälso- och sjukvård, särskilt tandvård samt hjälp till psykiskt sjuka. Interner rapporterar om utbredd korruption, vilket bland annat resulterat i att sjukvårdsplatser upptas av personer som inte är sjuka och att renoverade celler tilldelas interner med goda kontakter. Interner erbjuds möjlighet att arbeta för standardlön, men tillgången till arbete är otillräcklig.

Under det senaste året har KRCT även rapporterat om att patienter intagna på sluten psykiatrisk institution hållits fastbundna på grund av icke ändamålsenliga utrymmen.

Det finns inga rapporterade fall av avvisningar av personer till länder där de riskerar tortyr, förnedrande behandling eller bestraffning.

4. Dödsstraff

Dödsstraff förekommer inte i strafflagen. Det finns en stark folkopinion mot dödsstraff. Det längsta tidsbestämda straffet är 40 års fängelse vilket kan utdömas för grovt mord, mord, terrorism eller förorsakande av allvarlig fara. Detta straff utdömdes senast 2007 då den dömda befanns skyldig till att ha dödat elva och allvarligt skadat tio personer i ett bombattentat mot en buss.

Regeringen har lämnat över ett lagförslag om införandet av livstidsstraff till parlamentet. Lagförslaget är ännu inte färdigbehandlat.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Lagstiftningen förbjuder godtycklig internering och inga sådana fall är kända. Det råder fri rörlighet inom landets gränser. Rörligheten i norra Kosovo och mellan södra och norra Mitrovica är begränsad av vägspärrar upprättade av lokalbefolkningen. En del av befolkningen väljer, på grund av oro för hot eller våld, att inte röra sig i områden som domineras av en annan etnisk grupp. Bristen på fungerande kollektivtrafik utgör ett hinder för personer att resa inom landet, särskilt till/från serbiskbebodda orter.

Medborgare kan fritt, men mot en administrativ kostnad, ansöka om rese-dokument. Proceduren är förhållandevis enkel. Även vissa av Kosovos utlands-beskickningar har under 2010 börjat utfärda pass. Trots detta, och för merparten av befolkningen, upplevs ökade hinder för resande jämfört med under Jugoslavientiden och konflikten 1999. Detta beror på att Kosovo är föremål för rese- och visumrestriktioner för de flesta länder, inklusive Serbien och Schengenområdet. Kosovo och Serbien har, inom ramen för den EU-ledda dialogen, gjort överenskommelser som innebär att Kosovo-medborgare och fordon enklare kan resa in i Serbien. EU har under 2012 inlett en visumliberaliseringsdialog som syftar till att Kosovo ska kunna kvalificera sig för visumfrihet till Schengen. Resehindren är en politisk fråga av högsta dignitet som rör djupt i folksjälen.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Misstänkta krigsförbrytelseärenden hanterades fram till 2008 av FN-missionen i Kosovo (UNMIK). Merparten av ärendena som UNMIK haft ansvar för har därefter övertagits av EU:s rättsstödsinsats EULEX, som har ansvar att driva krigsförbrytelseärenden från kriget samt från upplöppan i mars 2004. Under perioden från juli 2010 till juni 2011 har EULEX avslutat fem krigsförbrytelseärenden, tre pågår och 67 är under förberedande.

Formellt garanteras rättsväsendets självständighet och integritet genom konstitutionen. I verkligheten förekommer dock ett stort antal fall som drabbas av förseningar, störningar eller aldrig helt slutförs på grund av misstänkt inblandning av politiska och andra maktcentra i samhället. Inte sällan rapporteras att åklagare, domare och försvarsadvokater drar sig ur ärenden efter mottagna hot.

Serbien upprätthåller ett parallellt rättssystem i Kosovo med domstolar som dömer i civil- och brottmål. Det förekommer att samma ärende prövas i båda rättssystemen, ibland med olika utfall. Befolkningen i norra Kosovo har endast tillgång till serbiska domstolar. Det serbiska rättssystemets närvaro är i strid med Säkerhetsrådets resolution 1244.

När det gäller tillgång till rättslig prövning, har det gjorts mindre framsteg. Ett antal hinder begränsar fortfarande tillgång till rättvisa. Domstolen i norra Mitrovica består endast av domare från EULEX och fungerar med starkt

begränsad kapacitet. Detta inskränker tillgång till rättsväsendet och undergräver rättsstatsprincipen.

I början av 2012 antogs en ny lag om rättshjälp. Rättshjälpsbyråer har också öppnats. Det krävs dock större ansträngningar för att säkerställa denna hjälp i praktiken.

Vittnestrakasserier och hot förekommer. Vittnen som uteblir från rättegångar är ett återkommande problem. I juli 2011 tillkom lagen om vittnesskydd, som lägger grunden till ett inhemskt vittnesskyddsprogram. Det återstår dock mycket innan ett effektivt vittnesskydd finns på plats.

Det finns ingen militär- eller extraordinär domstol. Inte heller finns någon särskild rättslig instans för prövning av krigsförbrytelser eller organiserad brottslighet. EULEX har ett exekutivt mandat att på egen hand lagföra krigsbrott och allvarlig organiserad brottslighet. Bland EULEX:s mest uppmärksammade fall är två åtal (Blaca 1 och 2) mot före detta Kosovo Liberation Army- (KLA) medlemmar som anklagas för att ha utfört 17 mord på uppdrag av KLA. EULEX har också inrättat en särskild *Task Force* för att utreda anklagelser framförda i en rapport till Europarådet om organhandeln från 1999 och framåt, den s.k. Marty-rapporten.

Kosovos president utser domare och åklagare på rekommendation av Kosovo Judicial Council (KJC). KJC bistods från 2008 till slutet av 2010 av Independent Judicial and Prosecutorial Commission (IJPC). IJPC etablerades 2008 som en självständig myndighet med uppgift att genomföra en unik och allomfattande genomgång av samtliga ansökningar inför utnämningar av domare och åklagare. Enligt OSSE har Kosovos juridiska institutioner gjort betydelsefulla förbättringar och ansökningsprocessen anses nu leva upp till europeisk standard för urval och utnämning av domare och åklagare.

Det har tillkommit en ny lag för domstolarna med tillhörande handlingsplan, som inneburit tryggare anställningsvillkor och högre löner för domare, vilket syftar till att stärka domstolarnas självständighet. Det råder fortsatt brist på kvalificerade lokala domare och speciellt för de tjänster som enligt lag kräver minoritetsrepresentation. Denna brist förstärks av den pågående avvecklingen av den övervakade självständigheten, som medför att ett flertal internationella domare ska ersättas av inhemska.

Balkan Investigative Reporting Network (BIRN) rapporterar om svag juridisk administration och ledning samt misstankar om korruption och svag ärendehantering av domare, vilket ofta leder till hinder och inkorrekta procedurer som bryter mot fastlagda rättegångsrutiner. På grund av hög detaljnivå i rättegångsregelverket överklagas ofta domar på procedurgrunder, vilket ökar arbetsmängden ytterligare för ett redan ansträngt rättssystem. OSSE rapporterar att det enligt KJC:s statistik endast avgjordes 49 procent av ca 116 000 civila mål och cirka 30 procent av ca 19 000 straffrättsliga mål. KJC har utformat en handlingsplan för att komma tillrätta med det exceptionellt höga antalet oavgjorda mål. Strategin började tillämpas i januari 2011.

Mänskliga rättigheter, grundläggande rättigheter och icke-diskriminering på basis av kön eller etnicitet föreskrivs i konstitutionen. Enligt UNDP är strukturella könsstereotyper och skillnader i hantering av kvinnor och män inför domstol uppenbara fenomen. Rättsystemets misslyckande med att i praktiken garantera skyddet för mänskliga rättigheter och principen om kvinnors och mäns lika ställning inför lagen leder till en bibehållen praxis att skilja mellan kvinnor och män och därigenom till kvinnors sämre ställning inför lagen. OSSE rapporterar att i över 95 procent av alla ärenden sköttes häktningen inom den i lagen föreskrivna tiden.

Straffmyndighet inträder vid 14 års ålder. En särskild lagstiftning reglerar de särskilda åtgärder och procedurer som gäller barn över 14 år. Underåriga omfattas av alternativa åtgärder. Det saknas en aktiv politik avseende unga förbrytares återintegrering. Återfall bland underåriga tenderar att öka.

Ombudspersonen är den enda institution, utöver domstolar, till vilken medborgare i Kosovo kan anmäla överträdelser av mänskliga rättigheter. Under 2011 tog Ombudspersonen emot 1 000 anmälningar från privatpersoner. Som institution är den tämligen känd bland befolkningen. Institutionen lider av bristande politiskt stöd och dess yttranden och rekommendationer följs sällan upp av parlamentet i dess lagstiftande arbete. Därtill lider institutionen brist på personella och ekonomiska resurser samt adekvata lokaler.

7. Strafffrihet

Strafffrihet är ett omfattande problem, särskilt avseende korruptionsanklagelser mot offentliga tjänstemän, i synnerhet inom rättsväsendet. Sådana anklagelser är mycket frekventa. Förseningar i handläggning av ärenden tros ofta bero på extern manipulation av domare och åklagare. Långvariga problem med bristande administrativ kapacitet och lågt professionellt kunnande har drabbat rättsväsendets kapacitet hårt. En avsevärd andel av anmälda ärenden blir aldrig prövade. Transparency Internationals Corruption Perception Index 2011 rankar Kosovo på plats 112 (av 183 länder).

Under parlamentsvalet 2011 rapporterades allvarliga brister och valfusk. Totalt 502 personer har åtalats för bedrägeri i anknytning till valen. I slutet av juni 2011 hade endast 18 domar avkunnats. Apati och desillusion är utbredd och det låga deltagandet i offentliga val är ett tecken på det låga förtroendet för offentliga institutioner.

Strafffrihet bidrar till en djupgående misstro mot staten och dess institutioner, särskilt domstolsväsendet, vilket i sin tur bidrar till en kultur av laglöshet och korruption. Antalet anklagelser om oegentligheter, missbruk av offentliga medel och ekonomisk brottslighet utförd av statsanställda tjänstemän ökar. Ändå utreds eller prövas förhållandevis få sådana fall. Det har nyligen bildats en arbetsgrupp mot korruption under överinseende av den särskilda åklagarmyndigheten (SPRK-ACTF) som fokuserar på uppmärksammade och komplicerade ärenden. Det finns också en antikorrupsionsstrategi med tillhörande handlingsplan för 2012 - 2016.

Konstitutionsdomstolen, som inrättades efter självständigheten 2008, har visat sin kapacitet att agera självständigt genom flera uppmärksammade domar som bland annat lett till presidentens avgång och nyval samt lyftande av immunitet för parlamentariker.

Under 2010 gavs stor uppmärksamhet åt den då tillförordnade presidenten Krasniqis beslut att utöva sin benådningsmakt för över 100 personer i ett och samma beslut. Det verkställdes inte på grund av att processen inte följt gällande regelverk.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen föreskriver yttrandefrihet och pressfrihet undantaget yttranden med avsikt att provocera fram etniska motsättningar. Yttrandefriheten begränsas i realiteten av brist på säkerhet, särskilt för etniska minoriteter. Flera icke-statliga organisationer rapporterar om att regeringen tillämpar sin dominans som annonsör för att selektivt ge ekonomiskt stöd till regeringsvänliga utgivare.

Enligt det nationella journalistförbundet har yttrandefriheten och undersökande journalisters arbetsvillkor inte förbättrats. De senaste åren har flera mycket uppmärksammade fall av hot och trakasserier mot journalister förekommit. Det har även förekommit rapporter om att journalister tar betalt av allmänheten. Journalister som uttrycker kritik i media anmäls regelmässigt för förtal, vilket undergräver en redan mycket blygsamt förekommande undersökande journalistik.

Denna negativa trend avseende mediernas villkor får stort utrymme i offentlig debatt, men utan egentlig positiv effekt. Civilsamhället bidrar genom att anordna debatter i nationell och lokal tv samt andra medier och genom egen rapportering. Det statliga radio- och tv-bolagets (RTK) bristande självständighet är ett ofta återkommande ämne i sådan debatt.

Det finns ett nätverk av små, privata, självständiga, lokala radio- och tv-stationer. Bland tryckta medier anses Koha Ditore och Zëri stå helt självständiga. Alla övriga tidningar är, antingen direkt eller indirekt, kontrollerade av politiska partier.

Under 2009 dokumenterade den välkända journalisten Jeta Xharra och hennes organisation BIRN hur den regeringsstödda tidningen InfoPress bedrev en kampanj mot henne som ledde till att hon mottog flera mordhot. I augusti 2011 åtalade EULEX fem anställda på Infopress för mordhoten.

Reportrar utan gränser har kraftfullt fördömt den aggressiva smutskastningskampanj som KLA:s krigsveteranorganisation under 2011 har bedrivit mot journalisten Halil Matoshi. Kampanjen har föranletts av att Matoshi i artiklar anklagat personer inom KLA att reflexmässigt och bakom patriotiska förtecken skydda de egna medlemmarna från att ställas till svars inför domstol.

Det finns ingen formell censur, men självcensur anses vara ett ökande problem, drivet av de ekonomiska realiteter som lämnar ut medierna till

annonsörers inflytande och påtryckningar. Ett fåtal dagstidningar är mer ekonomiskt oberoende eller drivs genom internationellt bistånd och kan därigenom utveckla redaktionella ståndpunkter fristående från affärsmässiga eller politiska intressen. Flertalet medier är dock beroende av näringslivet och politiska partier, som finansierar dem i utbyte mot positiv medietäckning. Tillgången till internet och andra it-baserade medier är fri.

Kosovos Pressråd är ett självreglerande organ som har till uppgift att genomföra och bevaka att medielagen tillämpas på ett likvärdigt och korrekt sätt till gagn för samhället och dess medborgare. Arbetet med att utarbeta ny lagstiftning om den oberoende mediekommissionen och det statliga radio- och tv-bolaget (RTK) har bidragit till en ökad medvetenhet om europeisk standard. Sammantaget står dock Kosovo inför stora utmaningar på detta område, inklusive politisk inblandning.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfrihet föreskrivs i konstitutionen och i särskild lagstiftning (Law on Freedom of Association). Kosovo är ett förhållandevis fritt samhälle vad avser mötes- och föreningsfrihet. Sedan konflikten 1998-99 har ett stort antal politiska partier, religiösa grupper och intresseorganisationer bildats och förblir aktiva, för det mesta utan hinder eller påtryckningar av offentliga myndigheter. Det finns dock indikationer på att detta håller på att förändras i negativ riktning.

Det finns två organisationsformer för icke-statliga organisationer: Stiftelser (medlems- och icke-medlemsbaserade) och föreningar (medlemsbaserade). Det finns inga hinder för andra icke-vinstdrivande föreningsformer, inklusive politiska partier och fackföreningar.

Protester och demonstrationer är tillåtna, men polisen skall underrättas senast 48 timmar i förväg. Rätten för enskilda och grupper att demonstrera eller organisera sig i politiska partier respekteras. Demonstrationer organiseras och genomförs regelbundet. Det finns mer än 30 politiska samt ett stort antal religiösa samfund och fackföreningar i Kosovo.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Rätten att utöva sin religion garanteras i konstitutionen och regleras i lagen om religionsfrihet. Få inskränkningar har förekommit mot religiöst utövande, individuellt eller i grupp. De få som förekommit har gällt den serbisk-ortodoxa kyrkan, ett antal religiösa fornlämningar och muslimska begravningsplatser.

I augusti 2011 röstade parlamentet igenom ett förbud mot att bära slöja (hijab) och andra religiösa symboler i allmänna skolor och offentliga byggnader. Dessförinnan hade utbildningsministeriet vid ett flertal tillfällen instruerat skolor att förbjuda bärandet av slöja för lärare och elever, trots att sådana direktiv inte hade lagstöd.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Konstitutionen lägger fast principen om maktindelning mellan parlamentet, regeringen och rättsväsendet. I verkligheten utövar regeringen stort inflytande över de två övriga. Parlamentet brister i att utöva den granskande makten över regeringen och dess underlydande organ, på grund av bristande kapacitet och brist på tradition att bedriva opposition över partigränserna. Begränsade framsteg har uppnåtts på att stärka parlamentets granskning av regeringen. Klagomål framförs offentligt om att regeringen utövar påtryckning på rättsväsendet genom sin roll i nomineringsprocesser, kontroll över budget, lokaler och andra resurser. Parlamentet har ingen egen it-plattform utan använder regeringens.

Kosovo har ett flerpartisystem. Partier baseras på nationella/etniska grunder runt ledande personligheter, snarare än på ideologiska grunder. I samband med valen 2007 etablerades ett system med öppna listor som gav tillfälle att för första gången rösta direkt på kandidater för nationella och lokala församlingar, inte enbart på politiska partier. Minoriteterna garanteras representation genom vikta platser.

Kvinnor är generellt underrepresenterade i politiken. Kvinnlig representation regleras genom en 30-procentskvot i parlamentet. Under denna mandatperiod är 40 av 120 parlamentariker på nationell nivå kvinnor. Ingen av de 37 borgmästarna är kvinnor.

Det officiella valdeltagandet vid lokalvalen 2009 var 38 procent. I parlamentsvalet noterades en ökning till ca 45 procent. Deltagandet av serber ökade också. I norr var valdeltagandet fortsatt försumbart. Utbredd så kallad familjeröstning hindrar kvinnor, särskilt på landsbygden, att nyttja rätten till valhemlighet. Resultaten från lokalvalen 2009 visar att kvinnors valdeltagande var lågt.

Offentliga utfrågningar är fortfarande sporadiska och det civila samhället är inte effektivt engagerat i debatten med parlamentet.

Konstitutionsdomstolen beslutade 2010 att president Sejdius dubbla funktioner som president och partiledare var i strid med konstitutionen. Han avgick då som president och extraordinära parlamentsval följde. Behgjet Pacolli valdes den 22 februari 2011 av parlamentet till ny president för att en kort tid därefter tvingas avgå efter att Konstitutionsdomstolen konstaterat procedurfel vid utnämningen. Den 7 april 2011 kunde Atifete Jahjaga utses till ny president.

Krisen kring presidentämbetet under 2011 väckte en debatt om direktval av landets president. Detta ledde i sin tur till en överenskommelse mellan regeringen och LDK om en reform av valsystemet och att presidentval ska hållas så snart reformen är klar, vilket antas bli under 2013.

Den s.k. övervakade självständigheten är inskriven i Kosovos konstitution. Det pågår under 2012 en process i syfte att avveckla den, och överföra de exekutiva befogenheter som nu ligger på den Internationella Representanten (ICR) till Kosovos egna institutioner.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Den officiella arbetslösheten i Kosovo uppgår till 45 procent. Arbetslösheten är bland de högsta i Europa och drabbar hårdast ungdomar, kvinnor och lågutbildade. Ungdomsarbetslösheten (16-24 år) beräknas till ca 70 procent. Kvinnors arbetslöshet beräknas vara närmare 56 procent. Nära 52 procent av de arbetslösa har enbart grundskoleutbildning eller saknar gymnasiekompetens. Cirka 90 procent av de arbetslösa saknar tidigare arbetslivserfarenhet. En starkt bidragande orsak är att utbildningssystemet inte är anpassat att möta arbetsmarknadens kompetensbehov. Även välutbildade har problem att finna anställning. Många väljer därför att migrera.

Den offentliga sektorn är den enskilt största arbetsgivaren. Andelen kvinnliga anställda inom offentlig sektor är fortfarande låg, särskilt bland högre tjänstemän. Den privata sektorn domineras av små familjeföretag med färre än fyra anställda.

Nationell lagstiftning förbjuder alla former av påtvingat och obligatoriskt arbete, men det finns uppgifter om att sådant ändå förekommer. Romska barn löper hög risk att utsättas för trafficking i syfte att utöva tiggeri. Dessutom förekommer att unga kvinnor utsätts för påtvingad prostitution. Sådana brott leder sällan till åtal.

ILO-konventionerna är inte integrerade i den nationella lagstiftningen. Lagen förbjuder arbete före 15 års ålder och skolgång mellan 6 och 15 års ålder är obligatorisk. Det lever kvar en tradition för barn att bistå sina föräldrar i arbetet. Enligt UNICEF förekommer barnarbete inom många branscher, särskilt inom marknads- och gatuhandel, hushållsarbete och jordbruket.

Lagstiftningen förbjuder diskriminering. Ändå är diskriminering på arbetsmarknaden ett påtagligt faktum, såväl i den offentliga som i den privata sektorn, även om exakta data saknas. Rekrytering sker ofta utifrån politisk tillhörighet och nepotismen är utbredd. Offentliga arbetsgivare är skyldiga att tillhandahålla en viss andel arbetstillfällen till minoriteter men detta krav efterlevs dåligt.

En ny arbetsrättslagstiftning som trädde i kraft i november 2010 stärker skyddet för anställda och deras rättigheter. Lagen föreskriver mammaledighet som bekostas av arbetsgivaren i 9 månader. Detta befaras drabba en redan låg tillgång till anställning för unga kvinnor. För översyn av arbetsmiljön ansvarar en särskild arbetsinspektion. Böter varierar från EUR 5 000 till 10 000. Regelverket till trots uppvisar arbetsmiljön, särskilt inom byggbranschen, energisektorn och gruvindustrin, alarmerande brister. ILO rapporterar om arbetsvillkor som inte lever upp till ILO-standard och brist på regelverk avseende arbetstid, minimilön, semesterdagar, föräldraledighet, försäkring och pension.

Nationell lag garanterar minimilön och 40 timmars arbetsvecka. Minimilönen bestämdes 2011 till 170 EUR/månad. Den genomsnittliga heltidslönen i den offentliga sektorn är 210 EUR/månad och 208 EUR/månad i den privata. Kvinnors genomsnittliga inkomst är tre gånger lägre än mäns. Kvinnor utgör en betydligt lägre andel av den arbetande befolkningen.

Lagen om fackliga organisationer utfärdades i augusti 2011. Lagen klargör arbetstagarnas rättigheter att etablera och delta i fackföreningar. Lagen om strejkrätt överensstämmer inte med den europeiska stadgan för grundläggande rättigheter och internationella standarder. Sammantaget är arbete och fackliga rättigheter i stort sett garanterade.

Fackföreningar i Kosovo är svaga och det är osäkert i vilken grad de bidrar till förbättrade villkor och rättigheter för medlemmarna. Formell dialog med regeringen eller ansvariga myndigheter i frågor som rör medlemmarnas villkor, förhandling av kollektivavtal eller överenskommelser bedrivs i ringa omfattning och utan faktisk struktur. Ett kollektivavtal, det första i sitt slag efter 1999, har ingåtts mellan Hälsoministeriet och sjukvårdsfacket (*Trade Union of Healthcare Professionals*).

Den nya lagen om socio-ekonomiska rådet har antagits och det socio-ekonomiska rådet har inlett sin verksamhet.

Det historiska arvet av diskriminering mot etniska albaner under post-jugoslavisk tid gör sig fortfarande påmint. Den komplicerade och kaotiska situation som råder kring ägande av fast egendom har länge varit en orsak till intern instabilitet och ett hinder i försoningsansträngningar. Rätten till ägande av fast egendom är inte enbart en juridisk fråga utan genomsyras av politiska hänsyn och annan form av manipulation. Vidtagna myndighetsåtgärder har varit otillräckliga. Den administrativa förmågan är svag och informella transaktioner vanligt förekommande. Enbart ett fåtal kommuner har ett fullt fungerande, digitaliserat fastighetsregister. Myndigheternas oförmåga att fullt ut genomföra befintlig lagstiftning är ett betydande hinder i skyddet av egendomsrätten. Det största hindret för att skydda och upprätthålla äganderätten är det svaga genomförandet av den fastighetsrelaterade lagstiftningen.

Åtskillig fastighetsdokumentation finns i Serbien. I den EU-ledda dialogen 2011 har det överenskommit att Serbien ska överlämna kopior av denna dokumentation till Kosovo.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Alla Kosovos medborgare har rätt till hälso- och sjukvård, men i realiteten är tillgången begränsad. Avsaknaden av en allmän sjukförsäkring och tillhörande system lägger stora kostnader för sjukvård på privathushållen. De största utgifterna är mediciner, inklusive sådana som krävs under sjukhusvård och rehabilitering. Regeringen förbereder ett lagförslag om allmän sjukförsäkring som kommer att presenteras för parlamentet under 2012.

Den offentliga sjukvården, trots att den belastar 11 procent av statsbudgeten, fortsätter att uppvisa allvarliga obalanser vad gäller finansiering. Största utgiften

är mediciner, som upptar 30 procent av budgeten, följt av löner. I regeringens finansiella plan för 2011-2013 avdelas stora delar av budgeten mot infrastruktur och byggnationer, medan endast en liten del går till primär- och förebyggande vård.

Minoritetsgrupper har särskilda svårigheter att få tillgång till sjukvård. Människor med särskilda behov, såsom kvinnor, fattiga, äldre, personer med funktionsnedsättning och boende på avlägsna orter, får ofta inte sina behov tillgodosedda alls. I början av 2011 utförde Kosovos folkhälsoinstitut en vaccinationskampanj, där mer än 800 RAE-barn vaccinerades mot olika sjukdomar. Mödra- och barnavården i Kosovo bedöms vara svagast i Europa. Barnadödligheten är ca 35-49 fall per 1 000 födselar. I norra Kosovo förekommer blyförgiftning bland boende intill blyförgiftade områden. Korruption inom sjukvården förekommer. Orsakerna är svag administrativ kapacitet och brist på adekvat juridiskt ramverk. På grund av låga löner tjänstgör läkarkåren ofta både i den offentliga sektorn och i privatkliniker.

En strategi och handlingsplan inom folkhälsopolitiken 2010-2020 har antagits. En ny tobakslag håller på att genomföras. Bestämmelserna om förbud mot rökning i allmänna utrymmen behöver verkställas.

14. Rätten till utbildning

Skolgång är obligatorisk för barn i åldrarna 6 till 15 år. Grundskolan är kostnadsfri.

97,5 procent av etniskt albanska barn och 99 procent av serbiska barn är inskrivna i grundskolan, jämfört med 77 procent av barn från andra minoritetsgrupper. Drygt hälften av de elever som fullgör grundskolan går vidare till gymnasiet. Över hälften av Kosovos befolkning i arbetsför ålder har inte gymnasiekompetens. Utbildningssektorn lider av finansiella begränsningar, brist på lämpliga lokaler och låg kvalitet på undervisningen. Vissa skolor bedriver undervisning i flera skift. De fysiska förutsättningarna att undervisa är dåliga på grund av undermåliga lokaler, begränsad tillgång till lämpligt undervisningsmaterial och annan utrustning. Några av de identifierade problemen är låg kunskaps- och kompetensnivå bland eleverna, brist på litteratur, överfulla klasser och våld i skolan.

2011 förbrukade utbildningssektorn 15,2 procent av statsutgifterna. För 2012 är andelen av statsbudgeten 13,2 procent. Sektorn är starkt bistandsberoende.

Traditionellt är utbildningsnivån bland kvinnor och flickor betydligt lägre än hos män och pojkar. Kosovo saknar lika tillgång till utbildning, eftersom det kulturella mönstret är att sätta söners utbildning i första rummet. Skillnaderna mellan flickor och pojkar på grundskolenivå är små men ökar sedan markant genom studiesystemets stadier.

Läskunnigheten och skolnärvaron bland flickor och unga kvinnor har ökat, men ligger alltjämt långt från den manliga befolkningens nivå. Flickors tillgång till utbildning begränsas av traditioner, stereotyper, familjestruktur och inkomst.

Sociala stödprogram är inte inriktade på att reducera fattigdom bland barn. Den stora majoriteten av fattiga barn bor i hushåll som inte mottar socialbidrag. Det institutionella ramverket och de finansiella stöden är inte anpassade för genomförande av lagstiftning som garanterar lagliga rättigheter. På kommunal nivå saknas också tillräcklig kompetens och resurser.

Lärarlönerna var tidigare enhetliga men en ny lönomodell har införts som baserar lönesättningen på individuell kompetens och erfarenhet.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Kosovo är ett av de fattigaste länderna i Europa. 34 procent av befolkningen lever under fattigdomsnormen (1,55 EUR/dag), 13 procent lever under normen för extrem fattigdom (1,02 EUR/dag). Världsbanken rapporterar att 40 procent av de fattiga är under 20 år och 60 procent är under 30 år. Arbetslöshet är en starkt bidragande faktor.

Kosovo är en utpräglad landsbygd med en stor del av befolkningen boende i byar. Inflyttningen till städerna är stadig. Det finns tre städer med mer än 100 000 invånare (Pristina, Prizren och Ferizaj). Vid folkräkningen 2011, den första sedan 1993, beräknades befolkningen till ca 1,730 000 personer, vilket var ca 20 procent lägre än tidigare använda skattningar.

2011 års BNP/capita är 2 368 EUR, exklusive värdet av den informella ekonomin och inflödet av inbetalningar från utlandet. Detta gör det svårt att exakt beräkna konsumenternas köpkraft.

Landets dåliga ekonomi är ett allvarligt och långsiktigt problem. Ekonomin karaktäriseras av högt beroende av internationellt bistånd och återbetalningar från utlandet. Det inhemska näringslivet är svagt utvecklat och exporten är låg. På sikt leder detta till ökade sociala problem, stigande arbetslöshet och fördjupad fattigdom. Socialbidrag riktas inte i tillfredsställande grad mot de fattigaste kategorierna av befolkningen. Den sociala dialogen mellan stat och det civila samhället är svag.

Kosovo ingår inte i UNDP:s *Human Development Index* men en av UNDP utförd HDI-beräkning 2010 visar att Kosovo skulle placera sig på en 83:e plats. Detta är lägre än andra länder i regionen. Den förväntade livslängden är 69 år.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Kvinnor åtnjuter samma lagliga rättigheter som män, men har traditionellt en lägre social status, vilket påverkar hur deras rättigheter i realiteten värderas inom rättssystemet. Kvinnor och flickor riskerar att utsättas för fler former av diskriminering på grund av kön, etnicitet och socialt ursprung. Traditionella sociala attityder gentemot kvinnor resulterar i diskriminering. I landsbygds-

områden har kvinnor mindre möjlighet att självständigt fatta beslut om sig själva och sina barn eller utöva full kontroll över sin egendom. Trots att lagen föreskriver att kvinnor har rätt till arv, är praxis att låta arv enbart tillfalla män. I enstaka fall tillämpas en ålderdomlig tradition att ett hushåll upplöses om det manliga familjeöverhuvudet avlider. Därmed kan en hustru förlora barn och tillgångar och tvingas återvända till sitt föräldrahem. På landsbygden och inom vissa grupper förekommer fortfarande tvångsgifte och att kvinnor gifter sig i väldigt tidig ålder. Endast 13 procent av kvinnorna antas leva på egen förvärvad inkomst, medan siffran för män är 41 procent.

Trots att det inte finns några legala hinder, återfinns få kvinnor i högre befattningar inom näringslivet, polisen eller regeringen. Detta går även igen på andra områden. Kvinnor utgör mindre än 30 procent av regeringen. Yrkesarbetande kvinnor förväntas även ta huvudansvaret för hushållet och familjen. Det saknas lagliga sanktionsmedel mot sexuella trakasserier vilket, trots avsaknad av statistik, antas vara vanligt förekommande.

Kvinnors tillgång till sjuk- och hälsovård är otillräcklig. Enligt UNFPA har Kosovo högst mödradödlighet i Europa.

Arbetslösheten bland kvinnor är betydligt högre än för män, speciellt för kvinnor på landsbygden och inom minoritetsgrupper. Detta är en följd av sämre tillgång till utbildning och annan könsdiskriminerande praxis. Många kvinnor saknar grundläggande färdigheter, vilket hindrar dem från att delta i normalt ekonomiskt och socialt liv och utsätter dem för ökade risker att exploateras. Kvinnor i landsbygdsområden är särskilt marginaliserade. Fattigdom påverkar kvinnors ställning i samhället negativt, begränsar deras möjligheter och tenderar att bibehålla traditionella levnadssätt och synsätt.

Lagen om reproduktiv hälsa som antogs i oktober 2006 skyddar kvinnors och mäns reproduktiva rättigheter, inklusive tillgången till information och upplysningar samt till adekvat vård, men genomförandet brister. Det finns inget betydande kulturellt eller religiöst motstånd mot preventivmedel i Kosovo. Sexualundervisning förblir dock ett tabu på grund av sociala och kulturella hinder. Rådgivning om reproduktiva rättigheter finns, men är ofta bristfällig.

Våld i hemmet, främst mot kvinnor och barn, förekommer i icke obetydlig omfattning och kan vara kopplat till hög förekomst av människor med post-traumatisk stress och sociala och ekonomiska problem på grund av fattigdom. Under 2010 antogs en lag som förbjuder våld inom hemmet. Lagen stadgar fängelse på mellan sex månader och fem år.

Våld mot kvinnor, inklusive inom äktenskapet, förblir ett allvarligt problem. Cirka 1 000 fall rapporteras årligen, men troligtvis finns ett stort mörkertal, på grund av familjeloyalitet, sexism och låg tilltro till rättssystemets förmåga att erbjuda rättvisa och skydd. Åtal mot förövare fördröjs ofta. I maj 2011 sköts en ung kvinna som nekats skyddsorder till döds på öppen gata i Pristina av sin före detta make. I december 2010 misshandlades en ung, gravid kvinna i Skenderaj till döds av sin make. I ett liknande fall 2010 där en kvinna mördades av sin make har ännu ingen rättegång inletts.

OSSE har etablerat en ny rikstäckande gratis hjälplinje till stöd för offer av våld i hemmet.

Skyddade boenden finns, men har begränsade resurser och kan inte hjälpa långsiktigt.

Kosovo är ett ursprungs-, destinationsland och troligen transitland för trafficking, särskilt påtvingad prostitution. Enligt UNHCR lever inte regeringen upp till minimikraven för att bekämpa trafficking, även om betydande insatser görs. Ett ökat antal mål har lett till fällande domar, men straffen har i vissa fall varit under den i lag angivna straffsatsen. Otillräckliga rättsmedicinska tekniker för att säkra offrens identitet är också ett hinder för en effektiv kamp mot trafficking.

17. Barnets rättigheter

Kosovos regering har antagit en nationell strategi för barns rättigheter 2009-2013. Den lägger fast mål för att uppnå effektivt genomförande av gällande lagstiftning vad gäller ett fungerande system för skydd och vård av mödrar och barn; etablering av ett fungerande system till stöd för barns utveckling under de första åren, utbildning i åldrarna 6-15 år och vidareutbildning därefter; full social omsorg och hälsovård för barn med särskilda behov; förebyggande åtgärder avseende våld i hemmet samt trafficking. Arbetet ska även ge lika tillgång och möjliggöra integrering av minoriteter. Genomförandet har än så länge varit bristfälligt inom strategins samtliga områden.

I Kosovo finns en stark tradition att barn hjälper till i hushållet, med jordbrukssysslor eller djurhållning. Antalet barn som tigger på allmänna platser har stigit kraftigt under senare år. Den bidragande orsaken är fattigdom. Det saknas tillräckliga och tillförlitliga data om barns utsatthet för trafficking, men en koppling tros föreligga mellan det ökande antalet tiggande barn och trafficking i dess olika former. Var tionde barn under fem år antas vara undernärt.

Enligt EULEX kan 38 procent av rapporterade fall av sexuellt våld hänföras till barn under 16 år.

Det finns ingen lag som förbjuder aga. Att fysiskt tillrättavisa barn är en tillämpad praxis i både hemmet och i skolan. Enligt UNICEF är våldet mellan barn i skolan ett stort problem.

Lagen om ungdomsbrottslighet har implementerats och är ett led i rätt riktning för att skydda barns rättigheter.

Det är fortfarande vanligt förekommande att äktenskap ingås före 18 års ålder.

Kosovo har ingen armé, varför det inte finns något problem med barnsoldater.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Alla medborgare i Kosovo oavsett ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, ekonomisk eller sociala förutsättningar, födelseplats, funktionsnedsättning eller annan personlig status, tillerkännes lika rättigheter och skydd under konstitutionen. Medborgare som tillhör etniska minoriteter har dock betydligt svårare att få full tillgång till samtliga dessa rättigheter, även om situationen i detta avseende sakta förbättras. Mest utsatta är RAE. Många lever under fattiga och ovärdiga förhållanden i tillfälliga bosättningar eller i fattiga områden. Andelen oregistrerade ("papperslösa") RAE minskar dock, vilket innebär förbättrad tillgång för dessa grupper till skola, hälso- och sjukvård, socialbidrag och rösträtt. De har även tillgång till fri juridisk rådgivning. Även om detta sammantaget inte bidragit till drastiska förbättringar, skapar det förbättrade förutsättningar för integrering.

Antidiskrimineringslagen som antogs 2004 är ännu inte helt genomförd, även i de delar som gäller skyddet för minoriteter.

Under 2011 erhöll montenegriner minoritetsstatus enligt lag.

För den offentliga sektorn finns det lagstadgat att minoriteter ska ges möjlighet till anställning. Efterlevnaden bland offentliga arbetsgivare är bristfällig. Det gäller också i rättsväsendet där vissa domarbefattningar enligt lag ska besättas av minoriteter.

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Antidiskrimineringslagen och konstitutionen förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning, men kunskapen hos allmänheten om lagen är begränsad. Den konstitutionella principen går inte igen i all Kosovos lagstiftning. Det gäller till exempel äktenskapslagen som anger att äktenskap äger rum mellan man och kvinna.

Traditionella attityder i samhället leder till att hbt-personer i hög utsträckning tvingas hålla sin sexuella läggning eller könsidentitet hemlig, för att inte utsättas för diskriminering, negativa reaktioner, hot eller våld. Färre hot har anmälts under senare år, vilket antas bero på ökad försiktighet i hbt-kretsar.

Det finns ett fåtal organisationer som arbetar för hbt-personers rättigheter. På grund av samhällets negativa reaktioner kan dessa inte vara speciellt aktiva utåt.

20. Flyktingars rättigheter

Sedan konflikten 1998-99 och tidigare, finns ett stort antal internflyktingar (IDP:er), huvudsakligen serber och RAE. De återfinns i Kosovo, Makedonien, Montenegro och Serbien. I Leposavic bor ca 250 RAE i ett undermåligt läger utan el och sanitet. Europarådet uppmärksammade 2009 de s k "blylägren" Cesmin Lug och Osterrode och uppmanade till deras omgående avveckling.

Cesmin Lug har sedan dess stängts. I Osterrode bor ett fåtal familjer kvar i avvaktan på ersättningsbostad.

Cirka 1 177 IDP-personer, varav 385 familjer, återvände frivilligt till Kosovo under 2011. Under 2011 har vid flera tillfällen rapporterats att återvändande IDP:er har mötts av negativa reaktioner, ibland våld, från övrig lokalbefolkning.

Många återvändande flyktingar upplever svårigheter i kontakten med lokala myndigheter, t ex vid inskrivning i folkbokföringen – en förutsättning för tillgång till hälsovård, skolgång och annat offentligt stöd.

Stödet till tvångsåterförda flyktingar omfattar mottagande på flygplatsen, erbjudande om upp till sju dagar tillfälligt boende samt transport inom landet. En reintegreringsfond om 3.42 miljoner euro inrättades 2010. Återvändande har möjlighet att ansöka ur fonden för mat, kläder, boende med mera men tillämpningen brister. Nyttjandegraden är ännu låg.

Inom migrationsområdet görs gradvisa framsteg. Det politiska fokus som återtagande- och migrationsfrågorna har fått med anledning av Kosovos strävan att uppnå visumfrihet till Schengen, är en viktig drivkraft.

Bilaterala återtagandeavtal har ingåtts med europeiska länder med stort antal flyktingar. Kosovo har under 2010 antagit en ny lag om asyl och återtagande som uppfyller EU:s krav samt en strategi för reintegration med tillhörande handlingsplan. Resurser avsätts i statsbudgeten men genomförandet förblir bristfälligt. Kraftigt ökade resurser och en generell kompetenshöjning på såväl nationell som kommunal nivå kommer att krävas för att leva upp till det nya regelverkets intentioner. Kosovo kom 2010 på femte plats som angivet ursprungsland bland asylsökande inom Schengen.

Kosovo tog under 2011 emot ca 190 asylsökande, varav flertalet avvek och tros ha sökt sig vidare in i EU. På genomförandenivån har begränsade framsteg hittills gjorts vad gäller asylsökande. Ett tillfälligt boende har öppnats med endast 20-30 platser. Kapaciteten hos inrikesministeriet att fatta beslut på ett korrekt underlag och inom rimlig tid förbättras men är fortfarande bristfällig. EULEX har bistått i att utveckla ett system för asylmottagning. Många frivilligorganisationer bedriver social stödverksamhet.

Kosovo tros vara ett transitland för människosmuggling till övriga Europa. 2009 drunknade ett 15-tal personer, flera med Kosovo som ursprungsland, då de olagligen försökte ta sig in från Serbien till Ungern genom att simma över en gränsflod.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det finns ca 150 000 personer med funktionsnedsättningar i Kosovo. Dessa har stora svårigheter att nyttja sina sociala och andra rättigheter. Få lyckas att komma in på arbetsmarknaden. De funktionsnedsatta utgör inget vanligt inslag i gatubilden, dels på grund av en kvarlevande social tendens att ”gömma” dem, dels på grund av omfattande svårigheter att rent fysiskt ta sig fram. Varken

allmänna kommunikationer, offentliga byggnader, gator eller offentliga platser är handikappanpassade, utan ofta slitna och trasiga, vilket gör dem direkt riskabla för en funktionsnedsatt person. Det förekommer relativt ofta att dessa personer själv utesluter sig från skolor på grund av skam och utanförskap.

Tillgången till riktad hälsovård och rehabilitering är mycket knapp. Ett fåtal institutioner för psykiskt funktionsnedsatta finns. De flesta sådana institutioner inom detta område är privata initiativ och/eller drivs genom internationellt bistånd. Hela denna sektor är starkt bistandsberoende.

Regeringen har antagit en handlingsplan för människor med funktionshinder 2011-2015. Den strävar till ökad social inkludering av funktionshindrade i samhället.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns ett antal frivilligorganisationer som är verksamma inom området. Lagen sätter inga hinder att etablera sådana organisationer men de mottar sällan eller aldrig stöd från nationellt håll. Inte heller finns lagstiftning som medger skattelättnader för bidrag till humanitära organisationer.

En verkningsfull dialog mellan dessa organisationer och beslutsfattare inom regering och parlament saknas. Det civila samhällets aktörer gör vissa framsteg i Kosovo, men är långt ifrån en position där man har kapacitet att ställa staten, näringslivet och andra institutioner till ansvar för deras verksamhet eller brist på åtgärder. Många frivilligorganisationer är självcensurerande, för att undvika hot, trakasserier eller att isoleras ur den offentliga debatten.

Ett starkt beroende av internationellt bistånd, ofta projektbaserat, bidrar till en närmast affärsliknande kultur inom detta organisationsliv, snarare än en ideell och idédriven. Organisationer skapas kring verksamhet som genererar internationella medel och är bärkraftig enbart så länge sådan finansiering finns.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Det finns inga restriktioner för internationella organisationer att etablera sig eller att vara verksamma inom mänskliga rättigheter.

Kosovos alldeles särskilda politiska och säkerhetsmässiga situation medför en mycket omfattande internationell närvaro. Närvaron delas i två kategorier; sådana organisationer/länder som erkänt republiken Kosovo och sådana som inte gjort det (statusneutrala). De senare driver, även efter Kosovos självständighetsförklaring, sin verksamhet utifrån principerna i FN:s Säkerhetsråds resolution 1244. Till dessa organisationer räknas t ex FN, Nato, OSSE, Europarådet och EU.

Efter självständighetsförklaringen i februari 2008 förpliktigade sig den nya staten att genomföra den s.k. *Comprehensive Settlement Plan* (Ahtisaari-planen) under internationell översyn, ledd av en *International Civilian Representative* (ICR). I en internationell givarkonferens i juli 2008 deltog 37 länder och 16 internationella organisationer, inklusive EU. Tillsammans gjordes fleråriga åtaganden uppgående till totalt 1,2 miljarder EUR.

ICR:s mandat är att övervaka Ahtisaari-planens fulla genomförande och internationellt stöd för Kosovos strävan mot EU-integration. ICO kommer under 2012 att avvecklas och ICR:s exekutiva befogenheter överförs till Kosovos demokratiska institutioner genom en konstitutionsreform.

EU har inte diplomatiska relationer med Kosovo på grund av splittring i EU-medlemskretsen kring statusfrågan. EU finns representerat i Kosovo genom en *EU Special Representative* (EUSR) som leder *EU Office in Kosovo* och rättsmissionen EULEX som verkar för att stärka Kosovos egen kapacitet på rättsområdet och innehar ett exekutivt mandat avseende krigsbrott och organiserad brottslighet. EU leder en teknisk dialog mellan Kosovo och Serbien som syftar till att nå lösningar på områden som bidrar till att förbättra levnadsförhållandena i de båda länderna. Under 2012 inleds även en visumliberaliseringsdialog och en strukturerad dialog avseende rättssäkerheten (*rule of law*).

Sverige erkände Kosovo i mars 2008. Det övergripande målet för svenskt utvecklingssamarbete med Kosovo är att underlätta EU-integration och bidra till landets stabilitet och ekonomiska tillväxt. Ett bilateralt samarbetsavtal inom utvecklingssamarbetet 2009-2012 fastslår strukturer och prioriteringar för samarbetet; miljö och klimat, utbildning, demokrati och mänskliga rättigheter.

Sverige deltar i Nato-missionen KFOR med cirka 70 soldater, samt i EULEX med cirka 80 sekonderingar. Därtill återfinns svenska sekonderingar hos EUSR och OSSE.

Fem svenska frivilligorganisationer har permanent närvaro i Kosovo: Kvinna till Kvinna, Forum Syd, Olof Palmes Internationella Center, *Civil Rights Defenders* och Rädda Barnen.